

Wstęp

Mędrzec Kohelet stwierdził, iż „pisanie wielu ksiąg nie ma końca” (Koh 12,12). Tę myśl można odnieść do introdukcji do Pisma Świętego. W języku polskim dysponujemy kilkoma wprowadzeniami do ksiąg historycznych Starego Testamentu, które powstały na przełomie XX i XXI wieku, zarówno jako książki autorskie, jak i opracowania zbiorowe. Wśród tych pierwszych należy wymienić prace autorstwa abp. Stanisława Gądeckiego, ks. Edwarda Zawiszewskiego, o. Juliusza Synowca oraz ks. Tadeusza Brzegowego. W przypadku wprowadzeń wieloautorskich mamy do dyspozycji dwutomową pracę powstałą pod redakcją ks. Janusza Frankowskiego, wydaną w serii Wprowadzenie w Myśl i Wezwanie Ksiąg Biblijnych. Mimo że każde z tych opracowań prezentuje klasyczne elementy składające się na wprowadzenie do ksiąg biblijnych, to jednak ich autorzy różnią się między sobą w rozłożeniu akcentów przy prezentacji ksiąg historycznych Starego Testamentu. Nie sposób jednym zdaniem wyrazić specyfikę każdej z wymienionych introdukcji, jednakże pozwolę sobie na wskazanie tego elementu, który zdaje się stanowić o ich odmienności.

Zacznę od opracowania ks. Zawiszewskiego, który był wykładowcą Starego Testamentu w czasie moich studiów w Wyższym Seminarium Duchownym w Pelplinie na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Jego wstęp szczegółowy do ksiąg historycznych¹ jest napisany w sposób zwięzły, syntetyczny, niekiedy

¹ E. Zawiszewski, *Pięcioksiąg i księgi historyczne* (Pelplin: Bernardinum, 1996).

Wstęp

encyklopedyczny. Wydaje się, że wynika to z faktu, iż pierwszymi jego adresatami byli alumni seminarium pelplińskiego, których autor pragnął zapoznać z możliwie wszystkimi kwestiami literackimi, historycznymi i teologicznymi ksiąg historycznych Starego Testamentu, niezbędnymi do właściwego przepowiadania słowa Bożego. Na tle tej introdukcji pozostałe wstępy są o wiele bardziej obszerne, albowiem ich autorzy rozwijają różne elementy charakterystyczne dla tego rodzaju prac.

Abp Gądecki proponuje rozbudowaną prezentację teologii omawianych ksiąg biblijnych. Ten fragment jego introdukcji zasługuje na miano traktatu z teologii biblijnej, w którym kluczowym tematem pozostaje zwykle kwestia rozumienia osoby Boga. Ojciec Synowiec w swoim wprowadzeniu ogranicza się tylko do dzieła deuteronomistycznego², do którego zalicza również Księgę Powtórzonego Prawa. Bez wątpienia jest to najszersze omówienie tej części Biblii Hebrajskiej, również i z tego powodu, że krakowski biblista szczegółowo referuje treść poszczególnych ksiąg. W tym wszystkim szczególną uwagę poświęca dyskusji nad wartością historyczną dzieła deuteronomistycznego. Introdukcja do ksiąg historycznych autorstwa ks. Brzegowego jest jedyną pracą, która była wznawiana trzykrotnie, za każdym razem przepracowywana i rozszerzana przez tarnowskiego biblistę³. Niewątpliwie atutem tej introdukcji jest zaprezentowanie kontekstu historycznego poszczególnych ksiąg, na tle którego odczytuje się ich teologię. Tylko u ks. Brzegowego znajdziemy analizę egzegetyczną wybranych tekstów ze starotestamentowych pism historycznych.

Pozostaje jeszcze przywołać wieloautorską introdukcję do ksiąg historycznych Starego Testamentu wydaną w serii *Wprowadzenie w Myśl i Wezwanie Ksiąg Biblijnych*⁴. Wśród jej autorów znajdziemy dwóch biblistów, którzy wcześniej opracowali całościowy wstęp do tej części Starego Testamentu, a w tej pracy zbiorowej prezentują księgi będące

² J.S. Synowiec, *Izrael opowiada swoje dzieje. Wprowadzenie do ksiąg: Powtórzonego Prawa, Jozuego, Sędziów, Samuela i Królewskich* (Kraków: Bratni Zew, 1998).

³ T. Brzegowy, *Księgi historyczne Starego Testamentu* (Academica 32; Tarnów: Biblos, ³2002).

⁴ *Księgi historyczne Starego Testamentu, I. Dziejopisarstwo izraelskie, II. Dziejopisarstwo okresu judaistycznego*, red. J. Frankowski (Wprowadzenie w Myśl i Wezwanie Ksiąg Biblijnych 3-4; Warszawa: Wydawnictwo UKSW, 2006, 2007).

przedmiotem ich wieloletnich studiów (ks. Brzegowy omawia Księgi Królewskie, abp Gądecki natomiast – Księgi Machabejskie). Podobnie pozostali autorzy są uznanymi w Polsce znawcami wprowadzanych przez siebie ksiąg: ks. Stanisław Wypych (Joz, Sdz, 1-2 Krn, Ezd, Ne) i ks. Jan Łach (1-2 Sm). Autorem wprowadzenia do literatury historyczno-dydaktycznej (Rt, Tb, Jud, Est) jest o. Józef W. Rosłon. Jego przedwczesna śmierć spowodowała konieczność przejrzenia i uzupełnienia jego opracowania przez innych biblistów, którzy nierzadko prezentują odmienne spojrzenie na daną księgę. W omawianym wstępie znajdziemy jeszcze wprowadzenie do Księgi Jonasza, co może budzić pewne zaskoczenie, gdyż ta część Biblii jest omawiana w tej serii również w tomie poświęconym księgom prorockim. Mimo różnych autorów warszawską introdukcję łączą przynajmniej dwa elementy: prezentacja przewodnich idei teologicznych poszczególnych ksiąg przez omówienie ich treści oraz zestawienie orientacyjnej bibliografii obco- i polskojęzycznej prezentowanych ksiąg wraz z sugestiami co do wartości sygnalizowanych pozycji bibliograficznych.

Różnorodność polskich wprowadzeń do ksiąg historycznych Starego Testamentu uświadamia nam, iż żadna introdukcja nie jest „ostatnim słowem” we wprowadzeniu, wyjaśnianiu i odczytywaniu Pisma Świętego. Tym samym jest miejsce i zapotrzebowanie na wciąż nowe prace o charakterze isagogicznym, które będą uwzględniały najnowszy stan badań historyczno-krytycznych nad daną księgą biblijną. Nie chodzi tylko o zaprezentowanie współczesnych dyskusji na temat autorstwa, pochodzenia, datacji, wykorzystanych źródeł czy procesu redakcji kolejnych ksiąg historycznych. Wobec różnorodności i rozbieżności w tej materii potrzeba opracowania, które w sposób syntetyczny, ale zarazem krytyczny przedstawi proces powstania pism historiograficznych Starego Testamentu. Z tym wiąże się konieczność nowego podejścia do struktury ksiąg historycznych, które nie ograniczy się tylko do zreferowania w punktach treści danego pisma. Tak statycznie ujęta struktura nie oddaje dynamiki retorycznej księgi, której odczytanie wymaga uwzględnienia semickiego sposobu komponowania tekstów biblijnych. Analiza kompozycji księgi nie może być celem sama w sobie, lecz musi prowadzić do uchwycenia linii teologicznych wyznaczanych zamierzoną strukturą pisma. W konsekwencji potrzeba

Wstęp

nowego spojrzenia na orędzie teologiczne poszczególnych ksiąg historycznych, które uwzględni obecne w nich wiodące tematy teologiczne. W przypadku ksiąg historycznych Starego Testamentu dyskusja nad ich przesłaniem teologicznym musi respektować narracyjny charakter tych tekstów, szczególnie gdy myśli się o ich lekturze aktualizującej. Dlatego też nie można pominąć milczeniem tekstów historiograficznych, których przesłanie etyczne i społeczne wydaje się problematyczne dla współczesnego czytelnika. Wreszcie zasadne jest podejście kanoniczne do prezentowanych ksiąg historycznych Starego Testamentu i to nie tylko w perspektywie chrystologicznej czy nowotestamentowej. Reguła hermeneutyczna uwzględniająca jedność Pisma zakłada również lekturę intertekstualną, która uchwyci formalne i tematyczne zależności i powiązania pomiędzy poszczególnymi źródłami i tradycjami historiograficznymi.

Wymienione wyżej przesłanki skłaniają mnie do zaprezentowania szerszemu gronu czytelników introdukcji do ksiąg historycznych Starego Testamentu, która kształtowała się na przestrzeni ostatnich lat podczas wykładów prowadzonych przeze mnie w Wyższym Seminarium Duchownym w Pelplinie. Czynię to ze świadomością, iż „pisanie ksiąg nie ma końca”, również dlatego, że „pokolenie przychodzi i pokolenie odchodzi” (Koh 1,4), co sprawia, że każde nowe pokolenie czytelników Pisma Świętego potrzebuje introdukcji odpowiadających ich sytuacji życiowej, kulturowej, historycznej i eklezjalnej. Mam nadzieję, że wprowadzenie do ksiąg historycznych Starego Testamentu, które trzymamy w ręku, będzie pomocne w naszym „dzisiaj” nie tylko w głębszym zrozumieniu słowa Bożego, ale również w odniesieniu do naszego życia.